

De duivel op de rijswijkseweg

Poëzie

door Nels Fahner

Bondige titel van de nieuwe dichtbundel van Edwin Fagel (1973): *Nul*. Want 'nul is een duistere kracht waarin alles samenkomt' meldt de achterflap. Duister is meteen al het eerste gedicht, dat de lezer trakteert op een reeks onsmakelijke details: 'hij zit op de wc van zijn hotelkamer als hij opkijkt ziet hij / zich naakt en poepend in de deur weer spiegeld'.

Waarom zou je deze dichtbundel willen lezen? Het zijn geen gedichten die het goed doen op verjaardagen en bij plechtige gelegenheden.

Nul is veeleer een soort afdaling in de krochten van de menselijke ziel, en daar moet je je op instellen. Maar dan heb je ook wat.

De bundel heeft verschillende afdelingen, met titels als *we vloeien*, *spiegelbeeld*, *oog*, *nul zegt en vuur*.

Op het eerste gezicht zit er niet zoveel samenhang in deze dichtbundel vol verzen die slordig op het papier lijken gekwakt, zonder eindrijm of duidelijk waarneembare vorm. Maar toch is die samenhang er wel degelijk. De spiegel op het toilet uit dat eerste gedicht bijvoorbeeld, die hangt daar niet voor niks. De hele bundel draait om waarneming, om bespiegeling. De macht van het oog.

We kijken wat af in ons leven, en de hele samenleving lijkt erop gericht om onze blik te vangen. Wat betekent dat? Is er nog onschuld mogelijk? Over zo iets moet het gedicht gaan dat *embracing figures* heet en begint met de regels 'voor de etalage van een boekhandel / staat een meisje dat likt aan een ijsje / ze draagt een korte broek / ze kijkt naar zichzelf'.

Tot de aantrekkelijkste gedichten behoren die waarin Fagel een gestalte opvoert die we kennen uit de christelijke traditie, namelijk de duivel. Hij doet dat bijvoorbeeld in het gedicht *Geef je aan mij*.

*De duivel en ik liepen over de rijswijkseweg
er was niemand op straat
we liepen naast elkaar
hij keek me met zijn ogen
zijn aanminnige vochtige ogen
hij keek me aan en zei*

*dat hij me een cadeau wilde geven
zijn haar bewoog in de wind en hij
haalde zijn hand door mijn haar
ik zal je
voltooien zei hij*

Het is mooi hoe in deze zorgvuldig opgebouwde scène – elke regel voegt een element toe dat de spanning extra opdrijft – uiteindelijk naar een verrassende climax wordt toegewerkt.

In het gedicht *nee* schrijft Fagel opnieuw over een duivelse figuur 'die zijn jas als een staart achter zich aansleepte'. Hij verbetert zichzelf midden in het gedicht: 'het was een gedachte die eruit zag als een man / en sloop als een kat'.

Cash schrok er ook niet voor terug de duivel als alledaagse metgezel voor te stellen

Mooiere omschrijving van de duivel ben ik nog niet tegengekomen. In het gedicht *ren duivel* is iemand aan het woord die net een ander heeft doodgeschoten: 'ademde diep een koude adem in / schoot zes keer met mij charter arms / bleef kijken hoe hij uit zes gaten bloedde'.

Het doet een beetje denken aan de duistere songs van Johnny Cash, die er ook niet voor terugschrok om de duivel als een alledaagse metgezel voor te stellen. Het zou best kunnen dat Fagel deze zanger in zijn hoofd had toen hij dit gedicht schreef; Cash zong immers 'I shot a man in Reno / just to watch him die'.

Alweer dus de macht van het oog – iemand voor je ogen zien sterven als de ultieme vorm van machttuitoefening.

Wat heb je eraan deze gedichten te lezen? Goede poëzie brengt je naar een ander bewustzijnsniveau,

en dat is wat sommige van deze gedichten doen. Een sterk voorbeeld daarvan is het gedicht *en telkens*, waarin de ik zich probeert te verplaatsen in het hoofd van zijn geliefde:

*ze denkt zeker dat niemand haar
ziet maar ik zie haar als ze in de keuken staat
en terwijl ze een pan afgiet en de stoom omhoogkomt
lijkt ze te dromen o denk ik als die droom
te maken heeft met mij als ik achter die gesloten ogen
mag zijn en als ze aan niets denkt dan mijn lichaam*

Ja, wie wil dat niet – dat de ander volledig in je ban is. Ook dit gedicht heeft weer een bijzonder knappe opbouw: je beweegt mee met de blik van de dichter, eerst registrerend, dan wordt de blik op de ander al snel gevuld met de eigen projecties en verlangens.

Soms weet Fagel dus in *Nul* een ontroerende diepgang te bereiken. Maar op andere momenten worden fraaie gedichten afgewisseld door toch wat vage, vormeloze teksten. Het gedicht *eenwording* bijvoorbeeld weet niet echt te raken met algemeenheden als:

*ik ben niet langer de man
niet langer de engel en jij bent niet
langer de vrouw niet langer
de liefde*

Het klinkt mooi en universeel en tegelijkertijd is het geen poëzie. Ik zou niet weten wat hier nu werkelijk over eenwording wordt gezegd dat hout snijdt.

Het belangrijkste manco is misschien dat ritme en klank niet al te veel aandacht krijgen in dit gedicht. Op sommige momenten in deze bundel mis ik dat, de elegantie van de taal, de afronding, het gevoel voor vorm. Dat maakt dat *Nul*, hoe intrigerend bij vlagen ook, uiteindelijk een wisselvallige bundel is geworden.

i *Nul*. Edwin Fagel. Uitgeverij Nieuw Amsterdam, 17,50 euro

